

Anmälningar mot Kriminalvården, anstalten Kristianstad Centrum, angående användandet av fängsel i samband med en intagens promenad på rastgården m.m.

Anmälningar

I en anmälan, som kom in till JO den 20 maj 2008, klagade AA bl.a. på att han varit tvungen att bära handfängsel när han vistades på rastgården för att röka. Vidare ifrågasatte han handläggningen av ett ärende om avskildhetsplacering. Den 5 juni 2008 inkom AA med ytterligare en anmälan i vilken han klagade bl.a. på att anstalten underlåtit att delge honom ett beslut om varning.

Utredning

Delar av AA:s behandlingsjournal inhämtades. Anmälningarna remitterades därefter till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde myndigheten, Region Syd, genom regionchefen BB, bl.a. följande.

Placering i avskildhet, beslut om varning och förflyttning

Under tiden AA var intagen vid anstalten Kristianstad Centrum studerade han vid anstaltens Lärcentrum. En lärare vid Lärcentrum fattade misstankar om att AA skrev andra saker på sin dator under studietiden. Detta har också förts in som en daganteckning i det klientadministrativa systemet den 25 mars 2008. Efter samråd med CC (kriminalvårdsinspektören CC, JO:s anm.) och DD (kriminalvårdsinspektören DD, JO:s anm.) begärde läraren hos IT-enheten på Kriminalvårdens Huvudkontor en kontroll av AA:s hemmamapp och vad han gjort på nätverket. Den 2 april 2008 inkom från IT-enheten s.k. skärmdumpar på sådant som bedömdes inte tillhöra studierna. Av ett dokument som riktade sig till fästmän framgick att ”om du tänker fortsätta hålla dig borta, så kommer jag göra allt som krävs för att komma härifrån och leta upp dig”. Av ett annat dokument framgick att AA ”planerar att rymma från anstalten han sitter på i Kristianstad via fritagning, för att få kontakt med sin fru och son, eftersom dom inte är kontaktbara efter ett bråk”. Av ett dokument framgår att ”vet inte hur länge till jag sitter på denna anstalt, så jag behöver verkligen prata med dig”. Med anledning av detta beslutade CC och DD att de skulle ha ett samtal med AA. CC uppger att samtalet hölls den 4 april 2008 på förmiddagen medan DD vill påminna sig om att samtalet hölls den 3 april 2008. I samtalet medgav AA att det var han som skrivit de dokument som i efterhand framtagits av IT-enheten. AA förklarade att han inte hade för avsikt att rymma utan det berodde på att det blivit slut med fästmän. AA fick återgå till avdelningen och gå på promenad. CC och DD kände att de behövde värdera den uppkomna situationen och samla in eventuellt andra iakttagelser. Från avdelningen där AA var placerad kom information om att han var mycket labil och gjorde ideliga försök att komma i

kontakt med fästmön. AA försökte även förmå vårdpersonalen att ringa till fästmöns mobiltelefonnummer men nekades detta.

En rapport om förberedelse till fritagning/rymning upprättades den 4 april 2008 klockan 10.51 av DD. Under förmiddagen den 4 april 2008 gick AA på promenad med övriga intagna. Klockan 13.05 meddelar DD beslut om att AA skall placeras i avskildhet jämlikt 50 § lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). Detta sedan CC och DD ånyo diskuterat ärendet och gjort en bedömning av den uppkomna situationen.

AA placerades i avskildhet och förhör hölls klockan 16.33 av kriminalvårdare CS och RN. I förhöret medgav AA att han skrivit de aktuella dokumenten i skolans dator med innebörden att han avsåg rymma eller planerade fritagning. AA ämnade skicka detta till sin fästmön för att hon skulle förstå att han kunde göra allt för henne. AA uppgav också att han aldrig planerat vare sig rymning eller fritagning och att han heller inte skickade breven till fästmön eftersom de blivit vänner igen. När AA skrev om rymningen/fritagningen fanns det också en konflikt med en medintagen på våningen. Denna konflikt hade emellertid upphört enligt AA.

Anstalten har som rutin att förhörprotokoll alltid delges den intagne efter det att förhör hållits. Dock finns aktuellt förhörprotokoll inte sparad på anstalten varför det inte går att utröna om AA delgivits detsamma. Det finns inte heller någon anteckning i det klientadministrativa datasystemet KLAS om att AA delgivits förhörprotokollet.

Efter förhöret placerades AA tillfälligt på anstalten Kristianstad mot bakgrund av misstankarna om förberedelse till rymning eller fritagning. Anstalten Kristianstad har också ett bättre skalskydd. Vidare var AA:s uppträdande sådant att man kände en viss oro för honom. Anstalten Kristianstad har bättre miljö för personer i avskildhet och kan hålla bättre uppsikt över intagna som placerats i avskildhet. Beslut om den tillfälliga placeringen meddelades och delgavs AA den 4 april 2008 och en daganteckning infördes i klientjournalen.

DD meddelades den 4 april 2008 klockan 17.04 beslut om varning jämlikt 49 § Kval. Det framgår inte av det klientadministrativa systemet KLAS att AA delgivits detta beslut. Anstalten initierade också begäran om förflyttning av AA till en annan anstalt hos Placeringsenheten.

Fängsel under promenad

I samband med promenader under tiden AA placerats tillfälligt vid anstalten Kristianstad belades AA med handfängsel. DD kan inte påminna sig om att ha kontaktats av anstalten Kristianstad och blivit tillfrågad om hur promenaden skulle genomföras. CC kan heller inte nu i efterhand erinra sig om han blivit tillfrågad. CC tror dock att anstalten Kristianstad har fått ett muntligt besked från anstalten Kristianstad Centrum.

DD gjorde en ny säkerhetsbedömning den 7 april 2008 vilken infördes i daganteckningarna i det klientadministrativa systemet dagen därpå. Av denna framgår bland annat att transporter på grund av avvikanderisk skall genomföras av tre kriminalvårdstjänstemän och med handfängsel.

Ny anstaltsplacering

AA var tillfälligt placerad vid anstalten Kristianstad från den 4 april till den 8 april 2008 då han flyttades tillbaka till anstalten Kristianstad Centrum. Samma dag hävdes beslutet om avskildhet jämlikt 50 § KvaL och AA placerades på anstaltens sjukavdelning i avvaktan på förflyttning. Placeringsenheten beslutade den 8 april 2008 att AA skulle förflyttas till anstalten Mariefred. Placeringsenheten gjorde bedömningen att med hänvisning till vad AA rapporterats för skulle han omplaceras till annan slutan anstalt med högre säkerhets- och kontrollfunktioner. Den 10 april 2008 förflyttades AA från anstalten Kristianstad Centrum till anstalten Mariefred.

Först när AA begärde omprövning av beslutet om varning uppmärksammades att han inte delgivits beslutet. Anstalten skickade beslutet om varning den 23 juni 2008 för delgivning till anstalten Hällby dit AA tillfälligt hade placerats från anstalten Mariefred. Vid omprövning den 4 juli 2008 beslutade Kriminalvården region Syd att ändra anstaltens beslut och att AA inte skulle tilldelas en varning. Med hänvisning till att beslutet om varning upphävdes beslutade Placeringsenheten att det inte längre förelåg skäl för placering i anstalt av högre säkerhetsklass. Placeringsenheten beslutade att AA åter skulle placeras vid anstalten Kristianstad Centrum dit han ankom den 11 juli 2008.

Kriminalvården region Syds bedömning

I förevarande fall hade DD och CC ett samtal med AA med anledning av det underlag som framtagits av IT-enheten. När detta samtal ägde rum har DD och CC olika uppfattning om. I stället för att meddela beslut om avskildhet jämlikt 50 § KvaL omgående inhämtade DD och CC ytterligare information från bland annat avdelningspersonalen. AA fick återgå till avdelningen och deltog i promenaden. En rapport upprättades. Därefter gjordes en sammantagen bedömning av den uppkomna situationen och beslut om avskildhet jämlikt 50 § KvaL meddelades och verkställdes på eftermiddagen den 4 april 2008. Frågan om när AA skulle avskildhetsplaceras är en bedömningsfråga. Så här i efterhand skulle AA kanske ha placerats i avskildhet omgående efter samtalet eller senast efter det att rapport upprättats beroende på hur man värderade situationen. Det måste dock finnas ett utrymme för att det kan ta tid att få en helhetsbild och komma fram till en bedömning av situationen. Beslut om avskildhet kan således meddelas och verkställas senare så länge grunden för ett avskildhetsbeslut kvarstår. Kriminalvården region Syd finner således inga skäl till att rikta någon kritik beträffande själva beslutet om avskildhet.

Mera allvarligt är däremot att anstalten inte kan visa att förhørsprotokollet delgivits AA. Således har beslutet om varning den 4 april 2008 uppenbarligen meddelats utan att förhørsprotokollet delgivits AA. Vidare skulle anstalten ha hävt avskildhetsbeslutet jämlikt 50 § KvaL efter förhöret eftersom anstalten inte gjort gällande att det fanns något mer att utreda i ärendet. Grunden för avskildhetsbeslut jämlikt 50 § KvaL, hade således upphört och avskildhetsbeslut enligt annan paragraf skulle ha meddelats. Något beslut om upphävande av avskildhetsbeslutet jämlikt 50 § KvaL, finns inte registrerat i det klientadministrativa systemet KLAS. Anstalten har inte heller tillsett att AA delgavs beslutet om varning vilket fördröjt hans möjligheter att begära omprövning av beslutet. Detta kunde ske långt senare sedan det uppmärksammats vid anstalten Hällby. De icke delgivna dokumenten har i sin tur utgjort en del av underlaget för Placeringsenhetens beslut om förflyttning till annan sluten anstalt med högre säkerhets- och kontrollåtgärder. Anstalten skall se över sina rutiner för delgivning av beslut, beslut om upphävande av avskildhetsbeslut samt bevarande av handlingar på anstalten.

Det går inte att utreda vem som meddelat beslut om att AA under promenaden den 5 - 7 april 2008 skulle beläggas med handfängsel och något skriftligt beslut har heller inte utfärdats. De aktuella promenaderna har AA genomfört belagd med handfängsel. Av 42 § st. 2 KvaL framgår att om det är nödvändigt av säkerhetsskäl får den intagne beläggas med fängsel vid förflyttning inom anstalten samt vid transport eller annan vistelse utanför anstalten. Det framgår av 23 § st. 2 KvaL, att visar sig andra medel otillräckliga för att betvinga våldsamt uppträdande av en intagen får han hållas belagd med fängsel om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till hans egen eller annans säkerhet till liv eller hälsa. Något av de i lagrummen angivna situationerna har enligt Kriminalvården region Syds mening inte förelegat. Det har därför saknats laglig grund för åtgärden att AA skulle beläggas med fängsel under promenaderna. För detta kan anstalten inte undgå allvarlig kritik.

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Bedömning

Placeringen av AA i avskildhet

En intagen har enligt 17 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen) normalt rätt till gemenskap under den tid då han eller hon är skyldig att ha sysselsättning. En intagens rätt till gemenskap får dock inskränkas bl.a. med stöd av bestämmelserna i 50 § samma lag. Av bestämmelsen följer att en intagen tillfälligt får hållas avskild från andra intagna i den utsträckning det är absolut nödvändigt för att syftet med en utredning av frågor om bl.a. varning inte ska äventyras.

JO:s granskning är av rättslig art och avser främst en kontroll av att myndigheterna har följt de regler som gäller för förfarandet. JO brukar således inte ta ställning till om ett beslut är riktigt i sak.

Genom utredningen har framkommit att Kriminalvården den 4 april 2008 beslutade att placera AA i avskildhet med stöd av 50 § kriminalvårdslagen. Senare samma dag höll Kriminalvården ett förhör med AA och meddelade omedelbart därefter ett beslut om varning.

I och med att anstalten meddelade beslutet om varning var utredningen slutförd. Det förelåg därför inte längre någon grund för att hålla AA avskild med stöd av 50 § kriminalvårdslagen. Som Kriminalvården har anfört borde beslutet om avskildhet därför ha upphävts. Trots detta bestod placeringen i avskildhet fram till den 8 april 2008. Av remissvaret framgår att det verkliga skälet till att AA även efter den 4 april 2008 var placerad i avskildhet var att anstalten ansåg att det förelåg risk för att han skulle avvika, dvs. säkerhetsskäl. Denna uppfattning har emellertid inte dokumenterats genom ett formellt beslut.

Avskildhetsplaceringen har alltså pågått i avsaknad av ett beslut som korrekt avspeglar de omständigheter som föranlett åtgärden. Sådana felaktigheter innebär allvarliga risker för rätts säkerheten. Jag är mycket kritisk till det inträffade.

Delgivning

Enligt 21 § förvaltningslagen (1986:223) ska en sökande, klagande eller annan part underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Beslut ska normalt tillhandahållas så snart som möjligt (se 7 § förordningen [2003:234] om tiden för tillhandahållande av domar och beslut).

Beslutet den 4 april 2008 om varning skickades för delgivning med AA till anstalten Hällby först den 23 juni 2008. Det faktiska tillhandahållandet av beslutet dröjde således mer än två månader. En sådan tidsutdräkt är oacceptabel. I ärenden som rör misskötsamhet av intagna är det särskilt viktigt med ett snabbt tillhandahållande av beslutet, eftersom den intagne kan ha ett stort intresse av en skyndsam överprövning.

Anstalten förtjänar allvarlig kritik för det inträffade. Jag förutsätter att Kriminalvården informerar berörd personal om det skyndsamhetskrav som gäller för tillhandahållande av beslut samt vidtar nödvändiga åtgärder för att undvika en upprepning av det inträffade.

Såvitt framkommit beslutade Kriminalvården om varning utan att AA dessförinnan hade fått ta del av det förhörprotokoll som låg till grund för beslutet. Kriminalvården förtjänar kritik även för detta.

Fängsel

Enligt 13 § andra stycket KvaL har en intagen rätt att dagligen vistas utomhus minst en timme om det inte föreligger synnerliga skäl mot det.

Enligt 23 § andra stycket KvaL, får fängsel användas om andra medel visar sig otillräckliga för att betvinga våldsamt uppträdande av en intagen, om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till hans egen eller annans säkerhet till liv eller hälsa.

Fängsel kan därutöver, med stöd av 42 § KvaL, användas av säkerhetsskäl. Vid tillkomsten av kriminalvårdslagen kunde fängsel med stöd av 42 § användas endast vid transport av intagen. För att undvika tolkningsproblem i fråga om vad som avses med ”vid transport” ändrades bestämmelsen och fängsel kunde därefter användas inte endast vid transport utan också annars under vistelse utom anstalten (prop. 1981/82:141 s. 47). Numera får fängsel användas även vid förflyttning inom en anstalt, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Av förarbetena framgår bl.a. att en intagen i sällsynta fall kan vara så rymningsbenägen att särskilda åtgärder måste vidtas t.ex. när en intagen som är placerad i enskildhet eller på specialavdelning ska förflyttas inom anstalten. Det framhölls dock att den omständigheten att en intagen är placerad i enskildhet eller på specialavdelning inte i sig är ett tillräckligt skäl för att använda fängsel vid förflyttning, utan en bedömning av om det är nödvändigt måste alltid göras i det enskilda fallet (prop. 1994/95:124 s 37).

I Kriminalvårdsstyrelsens Handbok om säkerhet och ordningsfrågor (säkerhets-handboken) finns det anvisningar om när och på vilket sätt olika typer av fängsel bör användas. Av dessa framgår bl.a. att ett beslut om fängsel ska vara skriftligt och delges den intagne. Skälet till åtgärden ska framgå av beslutet.

Genom utredningen har framkommit att AA under sin vistelse i anstalten Kristianstad var tvungen att bära handfängsel under sina promenader. Utredningen har inte kunnat klarlägga vem som beslutade att AA skulle föras med fängsel. Det är däremot klarlagt att det inte hade meddelats något skriftligt beslut i frågan, trots att så ska ske. Det är även oklart på vilken grund som AA belades med fängsel. Jag delar Kriminalvårdens uppfattning att någon sådan situation som avses i 23 eller 42 §§ kriminalvårdslagen inte har förelegat. Beslutet har därför saknat lagligt stöd och anstalten förtjänar allvarlig kritik.

Sammanfattningsvis har i AA:s ärenden förekommit oacceptabla brister i handläggningen.

Övrigt

Det som i övrigt framkommit i ärendet föranleder inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.